

Міністерство охорони здоров'я України
НАЦІОНАЛЬНА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ П. Л. ШУПИКА

НЕГРЕЦЬКИЙ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 615.212.7:616.89-008.441.33:633.7

СУДОВО-ФАРМАЦЕВТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКАМИ
НАРКОХВОРИХ З ЗАЛЕЖНІСТЮ ВІД КАННАБІНОЇДІВ (F12)

15.00.01 – технологія ліків, організація фармацевтичної
справи та судова фармація

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата фармацевтичних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі медичного та фармацевтичного права, загальної і клінічної фармації Харківської медичної академії післядипломної освіти Міністерства охорони здоров'я України.

Науковий керівник: доктор фармацевтичних наук, професор
ШАПОВАЛОВА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСІЇВНА,
Харківська медична академія післядипломної освіти
Міністерства охорони здоров'я України,
завідувач кафедри медичного та фармацевтичного права,
загальної і клінічної фармації, м. Харків.

Офіційні опоненти: доктор фармацевтичних наук, професор,
заслужений працівник охорони здоров'я України
ВОЛОХ ДМИТРО СТЕПАНОВИЧ,
Національний медичний університет імені
О. О. Богомольця
Міністерства охорони здоров'я України,
професор кафедри організації
та економіки фармації, м. Київ;

кандидат фармацевтичних наук, доцент
КРАСНЯНСЬКА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА,
Українська військово-медична академія,
професор кафедри військової фармації, м. Київ.

Захист відбудеться «21» січня 2016 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.613.04 при Національній медичній академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика за адресою: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика за адресою: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 9.

Автореферат розісланий «15» грудня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат фармацевтичних наук, доцент

А. О. Дроздова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема розповсюдження зловживання психоактивними речовинами у світі та в Україні досягла загрозливого для суспільства характеру, коли дві третини населення країни із залежністю від психоактивних речовин є особами активного віку, а 10% від загальної кількості – молодь. Серед видів зловживання психоактивними речовинами превалює зловживання наркотичними засобами рослинного походження – каннабіноїдами. За даними ООН у світі нараховується від 119 млн. до 224 млн. споживачів каннабіноїдів, за даними МВС України – близько 120 тис. осіб, хоча за підрахунками вчених кількість нелегальних споживачів каннабіноїдів в Україні перевищує більше 1 млн. осіб. Так, у 62% випадків зловживання наркотичних засобів починається з каннабіноїдів (конопля, каннабіс, марихуана, гашиш), зловживання якими займає друге місце після препаратів опію; від 10% до 60% підлітків та біля 2% студентів вживають каннабіноїди щодня.

Проблемі поширеності різних видів адиктивної залежності від психоактивних речовин, розробці складу нових лікарських засобів та схем фармакотерапії відповідних контингентів пацієнтів в різні роки були присвячені дослідження В.П. Черних, П.В. Волошина, В.М. Толочка, А.С. Немченко, З.М. Мнушко, О.П. Гудзенка, М.С. Пономаренка, Д.С. Волоха, В.О. Шаповалової, О.І. Тихонова, Т.Г. Ярних, В.В. Шаповалова та інших вчених. Проте комплексного судово-фармацевтичного обґрунтування організаційних заходів для забезпечення ліками наркохворих з залежністю від каннабіноїдів (F12) в системі фармацевтичного права не проводилося, що робить тему дисертаційної роботи актуальною і своєчасною. Усе вище викладене сприяло вибору теми дисертаційної роботи, визначило її мету і завдання, зумовило необхідність та актуальність цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності до напряму науково-дослідних робіт «Судова фармація, фармацевтичне законодавство та доказова фармація» (номер державної реєстрації 0108U009172), тема затверджена проблемною комісією «Фармація» МОЗ та АМН України (протокол №63 від 22.04.2010 р.), вченою радою Харківської медичної академії післядипломної освіти (протокол №7 від 19.09.2014 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування та розробка організаційних принципів для забезпечення ліками наркохворих на каннабіноїдну залежність (F12) шляхом проведення судово-фармацевтичного аналізу нелегального обігу каннабіноїдів та визначення статусу каннабіноїдної залежності з урахуванням даних фармакоекономічного аналізу на засадах фармацевтичного права.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі задачі:

✓ з'ясувати історичні аспекти застосування психоактивних речовин рослинного походження – каннабіноїдів (конопля, каннабіс, марихуана, гашиш), поширеність каннабіноїдної наркоманії (F12) у світі та в Україні, а також особливості фармакотерапії такого контингенту наркохворих;

✓ проаналізувати нелегальний обіг каннабіноїдів шляхом узагальнення судово-фармацевтичної практики та вивчення контингенту правопорушників, які зловживають каннабіноїдами;

✓ провести анкетування спеціалістів медицини, правоохоронних органів та наркохворих з діагнозом F12 із застосуванням аналітико-дескриптивного методу аналізу для виявлення стану та проблем забезпечення ліками;

✓ розробити науково-практичні рекомендації для визначення у наркохворих статусу залежності від каннабіноїдів (F12) для обґрунтування організаційних заходів при фармацевтичному забезпеченні наркохворих;

✓ запропонувати напрямки системи контрольно-дозвільних заходів для протидії нелегальному обігу каннабіноїдів та поширенню каннабіноїдної залежності в Україні;

✓ обґрунтувати включення лікарських засобів гепатопротекторної дії до схем фармакотерапії наркохворих з каннабіноїдною (гашишною) залежністю (F12) на принципах доказової фармації;

✓ розробити медико-фармацевтичні заходи для забезпечення ліками наркохворих з залежністю від каннабіноїдів (F12) шляхом визначення режиму контролю лікарських засобів, їх доступності та ефективності з використанням фармакоекономічного і статистичного методів аналізу.

Об'єкти досліджень – нормативно-правова база з обігу наркотичних засобів рослинного походження; судово-фармацевтичний аналіз нелегального обігу каннабіноїдів (каннабісу, коноплі); статистичні дані структурних підрозділів правоохоронних органів (25) щодо злочинів (регіональний рівень та рівень міських рад), пов'язаних з вилученням із нелегального обігу каннабісу (каннабісна злочинність); історії хвороб (11) наркохворих на каннабіноїдну залежність (F 12); анкети спеціалістів медицини (60); анкети співробітників правоохоронних структур (117); анкети споживачів каннабіноїдів (20).

Предмет досліджень – наукове обґрунтування забезпечення ліками наркохворих з залежністю від каннабіноїдів (F12) на регіональному рівні та на рівні міських рад з позиції судової фармації на засадах фармацевтичного права.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених задач використано методи аналізу: історичний, документальний та порівняльний (для з'ясування стану поширеності залежності від каннабіноїдів у світі та в Україні); нормативно-правовий аналіз та судово-фармацевтичний моніторинг (для оцінки нелегального обігу каннабіноїдів та контингенту наркохворих правопорушників); аналітико-дескриптивний (для анкетування спеціалістів медицини, правознавства та наркохворих); фармакоекономічний (індексний та АВС-аналіз – для вивчення ефективності та доступності ліків з метою включення їх у фармакотерапію каннабіноїдної залежності); статистичний (для визначення достовірності отриманих результатів). Для обробки отриманих даних застосовано математичний та графічний методи. Математична обробка та статистична оцінка даних проводилася з використанням сучасних комп'ютерних технологій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у судово-фармацевтичному обґрунтуванні підвищення доступності фармакотерапії наркохворих з залежністю від каннабіноїдів (F 12) і протидії поширенню каннабіноїдної наркоманії. *Вперше:* ✓ комплексно представлено та розроблено

організаційні принципи для забезпечення ліками наркохворих із каннабіною залежністю (F12) з позиції судової фармації на засадах фармацевтичного права; ✓ запропоновано алгоритм визначення статусу каннабіною залежності (F 12), який включає 4 етапи (визначення рівня мотивації; залежності; відмови та небезпеки зловживання каннабіноїдами); ✓ визначено про необхідність забезпечення ліками наркохворих з каннабіною залежністю в системі примусової медико-фармацевтичної допомоги; ✓ науково обґрунтовано і розроблено дворівневу систему контрольно-дозвільних заходів щодо протидії нелегальному обігу особливо небезпечного наркотичного засобу рослинного походження каннабісу (I рівень – державний; II рівень – регіональний); ✓ доведено перспективність включення гепатопротекторів за комплексом показників (ефективність, доступність, режим контролю) до схем фармакотерапії наркохворих із залежністю від каннабіноїдів (F 12).

Удосконалено: ✓ методику проведення судово-фармацевтичного аналізу нелегального обігу каннабіноїдів за допомогою використання 6 індикаторів; ✓ організаційно-правову процедуру знищення психоактивних речовин рослинного походження для наркотичних засобів, що містять каннабіноїди, в Україні; ✓ методи оцінки доступності та ефективності ліків за фармакоеконімічним та судово-фармацевтичним критеріями; ✓ підходи до судово-фармацевтичного вивчення нових видів комбінованого зловживання психоактивних речовин різних класифікаційно-правових груп.

Набуло подальшого розвитку: ✓ висвітлення проблеми поширення каннабіною наркоманії (F 12) у світі та в Україні в історичному аспекті; ✓ судово-фармацевтичне дослідження нелегального обігу психоактивних речовин на прикладі наркотичного засобу рослинного походження – каннабісу; ✓ вивчення міжнародного досвіду з особливостей обігу лікарських засобів різних номенклатурно-правових груп для використання у забезпеченні ліками наркохворих з каннабіною залежністю (F 12); ✓ використання алгоритму анкетування для 3 контингентів респондентів (лікарів, юристів, пацієнтів) із застосуванням аналітико-дескриптивного методу аналізу.

Наукова новизна і теоретична цінність одержаних результатів підтверджена патентом України № 93334 (2014) та свідоцтвами Державної служби інтелектуальної власності України про реєстрацію авторського права на твір № 41139 від 28.11.2011 р. і № 46228 від 02.11.2012 р.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в комплексі вони становлять науково-методичну основу для практичного об'єднання зусиль держави, науковців, суспільства щодо забезпечення ліками наркохворих із каннабіною залежністю (F12) на засадах фармацевтичного права. За результатами досліджень створені й впроваджені у медико-фармацевтичну практику:

✓ Методичні рекомендації «Судова і доказова фармація: визначення статусу каннабіною залежності (F 12)». Затверджено ПК «Фармація» МОЗ та АМН України, протокол № 69 від 22.06.2011 р. та НМР при АО «Фундація адвокатів України», протокол № 11.51 від 31.08.2011 р.

✓ Методичні рекомендації «Судово-фармацевтичний моніторинг незаконного обігу каннабіноїдів». Затверджено НМР СУ ГУМВС України в

Харківській області, протокол № 437 від 30.12.2010 р. та НМР з питань фармації при Департаменті охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації, протокол №15 від 24.06.2013 р.

✓ Регіональний формуляр Харківської області, наказ ГУОЗ Харківської обласної державної адміністрації № 543 від 20.08.2012 р.

✓ Особливості обігу лікарських засобів різних номенклатурно-правових груп (розділ у науковому та навчально-методичному виданні «Фармацевтичне право в безпечному самолікуванні: лікарські засоби, які відпускаються без рецепта лікаря»). Затверджено ПК «Фармація» МОЗ та АМН України, протокол № 63 від 22.04.2010 р., ПК «Неврологія» МОЗ та АМН України, протокол № 7 від 14.06.2010 р. та НМР СУ ГУМВС України в Харківській області, протокол № 96 від 12.04.2010 р.

✓ Практикум до аудиторної та самостійної роботи з фармацевтичного законодавства в системі додипломної та післядипломної підготовки та додаток до робочої програми (за вимогами кредитно-модульної системи) з дисципліни «Фармацевтичне законодавство» для спеціальності 7.110201 «Фармація» (4,0; денна форма; ССО).

Дані розробки втілені і використовуються закладами охорони здоров'я МОЗ України; Департаменту охорони здоров'я Харківської, Хмельницької обласної державної адміністрації; ДАК «Ліки України»; регіональними медичними, фармацевтичними та громадськими установами різної форми власності; у навчальному процесі Харківської медичної академії післядипломної освіти, Національного фармацевтичного університету, Івано-Франківського національного медичного університету, Національного центру моніторингу і профілактики наркоманії МОЗ Республіки Таджикистан (акти впровадження від 25.03.2011 р.; 14.04.2011 р.; 20.04.2011 р.; 21.04.2011 р.; 04.05.2011 р.; 05.05.2011 р.; 13.05.2011 р.; 20.05.2011 р.; 25.05.2011 р.; 30.05.2011 р.; 02.06.2011 р.; 03.06.2011 р.; 14.06.2011 р.; 11.10.2011 р.; 01.11.2011 р.; 05.12.2011 р.; 30.01.2012 р.; 27.02.2012 р.; 16.03.2012 р.; 07.06.2012 р.; 07.09.2012 р.; 02.11.2012 р.; 31.01.2013 р.; 20.02.2013 р.; 14.03.2013 р.; 10.04.2013 р.; 16.04.2013 р.; 21.05.2013 р.; 22.05.2013 р.; 15.06.2013 р.; 27.06.2013 р.; 03.07.2013 р.; 18.07.2013 р.; 30.07.2013 р.; 21.08.2013 р.; 29.08.2013 р.; 06.09.2013 р.; 06.11.2013 р.; 23.06.2014 р.; 20.11.2014 р.; 20.01.2015 р.; 30.01.2015 р.; 03.02.2015 р.; 12.02.2015 р.; 27.02.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Разом з науковим керівником визначені мета, задачі, погоджені методика, експериментальні об'єкти, бази та методи дослідження. Особисто проведені: інформаційний пошук; обґрунтування напрямів (векторів); планування, виконання експериментальних досліджень, їх обробка, аналіз, систематизація, узагальнення та оцінка; досліджено рівень мотивації до зловживання, рівень залежності, рівень відмови від зловживання та рівень небезпеки зловживання каннабіноїдів (F12), що було захищено авторським правом України; взято участь у розробці організаційних принципів для забезпечення ліками наркохворих з каннабіноїдною залежністю; взято участь у роботі телефонної «гарячої лінії», у складанні документів та планів роботи Департаменту охорони здоров'я Харківської обласної державної

адміністрації. В наукових працях, опублікованих у співавторстві із В.О. Шаповаловою, І.К. Соснім, В.В. Шаповаловим та іншими, дисертантом узагальнено результати власного експерименту, надано оцінку отриманим даним у межах поставленої мети дослідження, які є результатом особистого внеску здобувача і наведено у дисертації та авторефераті.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи викладені і обговорені на: міжнародних науково-практичних конференціях – «Фармацевтичне право, судова фармація та доказова фармація» (Харків, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014); «Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования» (Харків, 2012); «Наукові дослідження та їх практичне застосування. Сучасний стан та шляхи розвитку 2013» (Одеса, 2013); «Застосування лазерів у медицині та біології» (Яремче, 2014); «Роль XVI Сессии Верховного Совета в укреплении и обеспечении экономического и социального развития Республики Таджикистан» (Душанбе, 2012); «Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів» (Донецьк, 2011); «Довженківські читання» (Харків, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014); «Післядипломна підготовка спеціалістів фармації за організаційно-економічним напрямком» (Харків, 2010); Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Актуальні питання створення нових лікарських засобів» (Харків, 2010, 2011); VII Національному з'їзді фармацевтів України «Фармація України. Погляд у майбутнє» (Харків, 2010); IV з'їзді апітерпевтів України «Апітерапія: сьогодні та майбутнє фармації» (Харків, 2011) та XVIII, XIX Російських національних конгресах «Человек и лекарство» (Москва, 2011, 2012).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 42 роботи: 10 статей у наукових фахових виданнях України, 4 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 патент України, 1 інформаційний лист, 1 стаття у науковому електронному періодичному виданні іншої держави, 2 методичні рекомендації (1 захищені авторським правом на твір № 41139 від 28.11.2011 р.), 1 навчально-методична праця (практикум), 16 друкованих тез доповідей наукових заходів в Україні, 4 друковані тези доповідей наукових заходів інших держав та 2 інших видання (1 захищено авторським правом на твір № 46288 від 02.11.2012 р.).

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота включає вступ, 5 розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота викладена на 250 сторінках (обсяг основного тексту – 147 сторінок), проілюстрована 48 рисунками і 30 таблицями. Список використаної літератури, обсягом 27 сторінок, налічує 190 джерел, серед яких 37 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Сучасний стан проблеми залежності від каннабіноїдів (огляд літератури)

З'ясовано, що з давнини існує досвід застосування каннабіноїдів у медичній практиці при лікуванні різних розладів здоров'я (судоми, ревматичні, онкологічні і пологові болі, бронхіальна астма, післяпологовий психоз, гонорея, хронічний бронхіт, хвороба Альцгеймера). Проте, в сучасних умовах

поширеність каннабіноїдної наркоманії у світі продовжує неухильно зростати, незважаючи на різноманітні заборонні та конфіскаційні заходи, які застосовують урядові й неурядові організації різних країн (наприклад, в Ірані, де це карається смертною стратою або в Голландії, де продаж «легких» наркотичних засобів частково легалізовано). За даними судово-фармацевтичних досліджень з'ясовано, що каннабіс є найбільш поширеною і доступною психоактивною речовиною (ПАР) для зловживання серед населення, займає друге місце після препаратів опію та віднесений законодавством України до особливо небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено. Саме каннабіс (конопля – рослина ціла або різного ступеня подрібнення, суцвіття, стебла, листя) та продукти його часткової переробки (марихуана, гашиш, екстракти чи настоянки каннабісу) вміщують каннабіноїди, внаслідок зловживання якими формується каннабіноїдна залежність (F12). Слід відзначити, що внаслідок тривалого вживання каннабіноїдів розвиваються атрофія печінки, печінкова недостатність, гепатити, що спричиняє необхідність застосування гепатопротекторів у фармакотерапії наркохворих з гашишною залежністю. Отже, на підставі вивчення сучасного стану проблеми залежності від каннабіноїдів (F12) з'ясовано невирішені питання за обраною темою дисертації, які стали відправним моментом в обґрунтуванні етапів дисертаційного дослідження.

Обґрунтування загальної методики, основних напрямів та методів дослідження

Методологічна основа дисертаційного дослідження базувалася на теоретичних принципах фармацевтичного і медичного права та їх складових: фармацевтичне і медичне законодавство, судова фармація, доказова фармація, доказова медицина. Загальна методика проведення дисертаційного дослідження представлена 5 основними етапами. На кожному етапі планувалися конкретні задачі; сукупність прийомів та порядок їх використання для вирішення поставлених задач; інтерпретація одержаних за їх допомогою результатів для досягнення вказаної мети дисертаційного дослідження. Достовірність, надійність і обґрунтованість результатів дослідження забезпечена логікою побудови теоретико-методологічних підстав роботи на всіх етапах її здійснення; аргументацією концептуального задуму із залученням емпіричних даних; комплексним підходом до дослідження проблеми; використанням взаємодоповнюючих методів дослідження (історичного, документального, нормативно-правового, порівняльного, статистичного, аналітико-дескриптивного, фармакоеконічного, судово-фармацевтичного аналізу).

Судово-фармацевтичний аналіз нелегального обігу каннабіноїдів

На підставі вивчення місця каннабіноїдної злочинності доведено, що питома вага нелегального обігу каннабіноїдів складає 58,75% у структурі загальної злочинності, пов'язаної із нелегальним обігом ПАР всіх класифікаційно-правових груп та 62,66% у структурі злочинності, пов'язаної із нелегальним обігом наркотичних засобів. За результатами проведеного судово-фармацевтичного аналізу та узагальнення судово-фармацевтичної практики в Харківському регіоні з'ясовано, що упродовж досліджуваного періоду в

середньому у місяць реєструється від 22,58% до 23,33% вилучення особливо небезпечного наркотичного засобу каннабісу із нелегального обігу, до якого втягнуто 86,0% чоловіків від 21 до 36 років. В ході проведення аналізу положень нормативно-правових актів, систематизації отриманих результатів та використання даних судово-фармацевтичної практики визначено організаційно-правову процедуру знищення ПАР рослинного походження на прикладі наркотичних засобів – каннабіноїдів (конопель), що дало змогу виділити та деталізувати етапи, необхідні для суб'єктів господарювання, які отримують ліцензію на провадження діяльності, пов'язаної з вирощуванням конопель. На підставі дослідження наслідків вчинення правопорушень (індикатор – юридична відповідальність) з'ясовано, що в м. Харків та Харківській області найбільший відсоток правопорушень зафіксований за ст. 309 ККУ (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин без мети збуту) – відповідно 39,3% і 50,0%. Аналіз контингенту правопорушників, які зловживали каннабіноїди, за віковою ознакою показав, що в м. Харків молодь вікової групи 18-20 років становить 38,50% (більшість), а в Харківській області більшість наркохворих правопорушників становить вікова група 25-30 років (29,80%). Встановлено, що за гендерною ознакою найбільший відсоток правопорушників, які вживали каннабіноїди в м. Харків та в Харківській області, склали чоловіки – відповідно 77,10% та 83,00%.

Проведені судово-фармацевтичні дослідження дозволили обґрунтувати наявність причинно-наслідкових закономірностей між збільшенням нелегального обігу каннабіноїдів, поширенням каннабіноїдної наркоманії та зростанням рівня злочинності, наркозлочинності і наркотизації у суспільстві на регіональному рівні та на рівні міських рад.

Розробка науково-практичних рекомендацій для визначення статусу залежності від каннабіноїдів (F12)

На підставі узагальнення зведених даних ГУМВСУ у Харківській області з використанням аналітико-дескриптивного методу визначено, що попит нелегальних споживачів правопорушників був спрямований на 3 види ПАР, що вміщують каннабіноїди (рис. 1). З'ясовано, що найчастіше відмічалось зловживання коноплею – 47,36% та марихуаною – 39,48%.

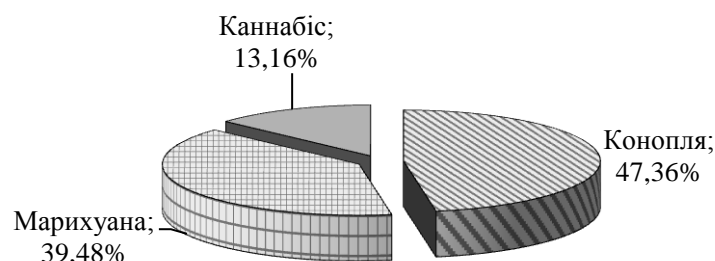

Рис. 1. Каннабіноїдовміщуючі ПАР, які користувалися попитом серед нелегальних споживачів упродовж досліджуваного періоду

На підставі вивчення індикатора оцінки попиту на зловживання каннабіноїдів серед нелегальних споживачів на регіональному рівні шляхом

використання аналітико-дескриптивного методу встановлено, що попит нелегальних споживачів правопорушників був спрямований на зловживання каннабіноїдів як у чистому вигляді, так і в комбінації з іншими ПАР. Так, по районах м. Харків серед нелегальних споживачів фіксувалися випадки зловживання каннабіноїдами у складі коноплі, марихуани і каннабісу, а на рівні міських рад по районах Харківської області – крім коноплі, марихуани і каннабісу, ще й гашишу. Зафіксовано зловживання такими комбінаціями ПАР: каннабіноїди + тютюн; каннабіноїди + алкоголь; каннабіноїди + трамадол; каннабіноїди + первітин; каннабіноїди + опій. Найчастіше правопорушники зловживали каннабіноїди сумісно з тютюном (35,71%) та алкоголем (21,43%), а рідше – з опієм (1,43%).

Вперше акцентовано увагу про необхідність забезпечення ліками наркохворих з каннабіноїдною залежністю в системі примусової медико-фармацевтичної допомоги. Встановлено, що більше половини нелегальних споживачів каннабіноїдів на регіональному рівні (69,77%) та на рівні міських рад (74,47%) не забезпечуються ліками внаслідок того, що не направляються на примусову медичну допомогу в заклади охорони здоров'я, що порушує їх права на забезпечення ліками. Вказане спричиняє розповсюдження соціально небезпечних хвороб у суспільстві (зокрема, каннабіноїдної наркоманії), а також погіршення умов щодо епідеміологічного становища у місцях позбавлення волі та у слідчих ізоляторах, де перебувають каннабіноїдні наркозалежні. Крім того, не надання медикаментозної допомоги особам, які вчинили правопорушення різного ступеня тяжкості, у вигляді примусового лікування, порушують їх права і свободи, які гарантуються Конституцією України. Тому з метою розширення прав наркозалежних на забезпечення ліками в умовах надання примусової медичної допомоги або в умовах різних видів медико-фармацевтичної допомоги (екстрена, первинна, вторинна, третинна та паліативна) у рамках подальшого розвитку державної формулярної системи на регіональному рівні на підставі наказу Головного управління охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації № 543 від 20.08.2012 р. автором у складі робочої групи прийнято участь у розробці переліків ліків для забезпечення наркохворих із діагнозом F 12.

В рамках проведеного дослідження вперше опрацьовано алгоритм визначення статусу каннабіноїдної залежності (F12), який складається з 4 етапів (рис. 2). Наукова новизна запропонованого алгоритму підтверджена авторським правом Державної служби інтелектуальної власності України № 41139 (2011).

Розроблений алгоритм визначення статусу залежності від каннабіноїдів було застосовано до наркохворих пацієнтів з діагнозом F12, які проходили лікування в стаціонарі КЗОЗ «Харківський обласний наркологічний диспансер» за допомогою аналітико-дескриптивного методу. Залучені до дослідження респонденти (20 осіб) були чоловічої статі віком від 24 до 31 років. За допомогою розробленого алгоритму відібрано 11 наркохворих з 3 рівнем статусу каннабіноїдної (гашишної) залежності, що передбачав наявність високої мотивації до зловживання каннабіноїдами (I етап), сильної залежності від каннабіноїдів (II етап), високого рівня відмови від зловживання каннабіноїдами (III етап) та імовірності розвитку супутніх захворювань (IV етап).

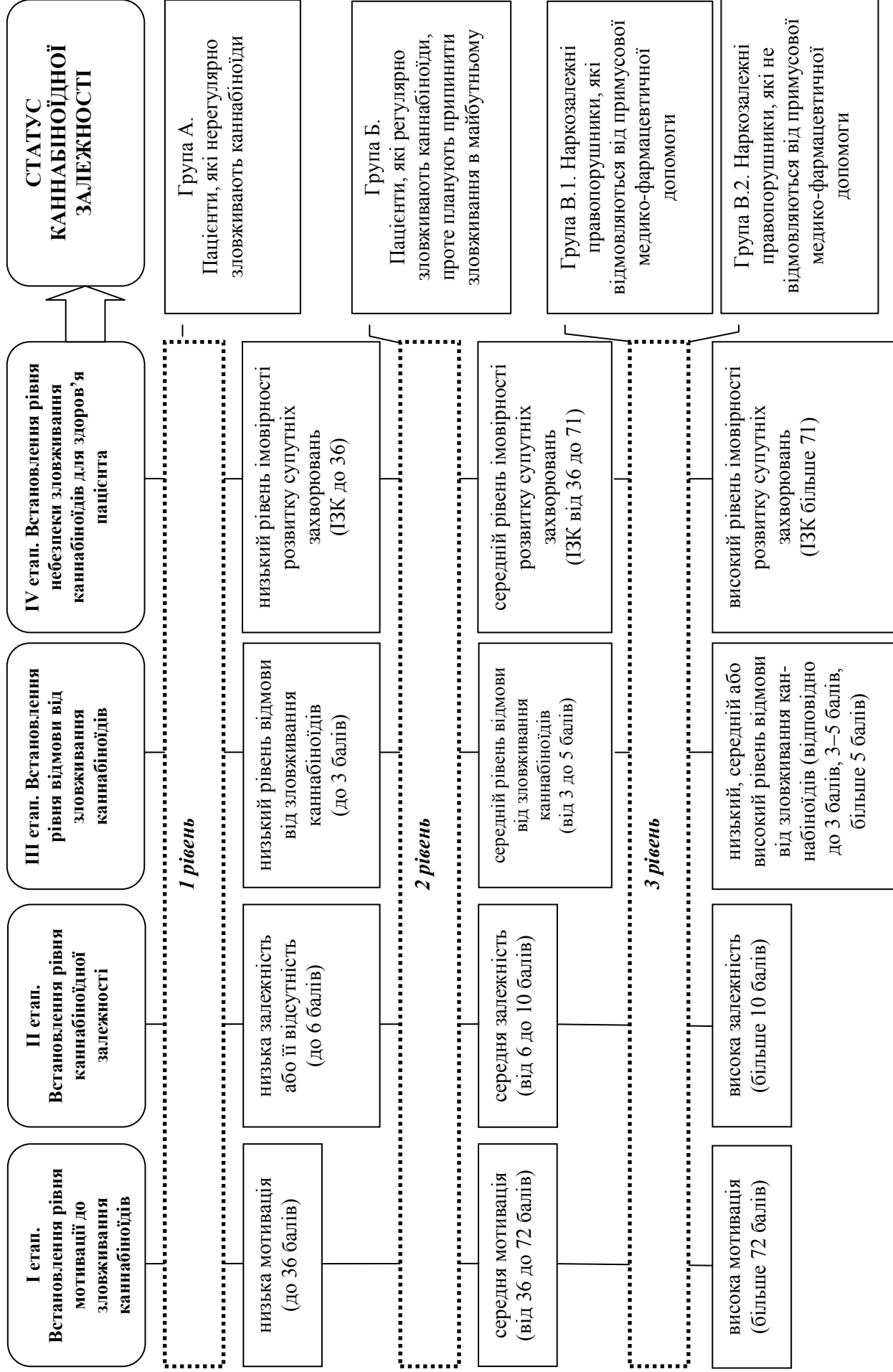

Рис. 2. Узагальнююча схема алгоритму визначення статусу каннабіноїдної залежності

Оскільки ці наркохворі мали високий рівень відмови від зловживання каннабіноїдами (більше 5 балів), то відповідно до розробленого алгоритму визначення статусу каннабіноїдної залежності їх було віднесено до групи В.2 – пацієнти з каннабіноїдною залежністю, які вчинили правопорушення і регулярно зловживають каннабіноїдами (3 рівень статусу каннабіноїдної залежності), проте дуже бажають припинити зловживання каннабіноїдами і не відмовляються від примусової медико-фармацевтичної допомоги.

Розробка організаційних принципів для забезпечення ліками наркохворих з залежністю від каннабіноїдів (F12)

Вперше науково обґрунтовано розроблення організаційних принципів для забезпечення ліками наркохворих із каннабіноїдною залежністю (F12), що передбачають комплексний підхід із включенням контрольних-дозвільних та медико-фармацевтичних заходів з позиції судової фармації на засадах фармацевтичного права. З'ясовано основні фактори, які необхідно враховувати при розробці контрольних-дозвільних заходів у протидії зростанню нелегального обігу каннабіноїдів, наркозлочинності та поширенню каннабіноїдної наркоманії (F12), серед яких найбільш вагомими: дефіцит фінансування відповідних медико-фармацевтичних програм для забезпечення ліками пацієнтів із залежністю від каннабіноїдів; недосконалість чинного законодавства у сфері охорони здоров'я; неефективність застосування антинаркотичного кримінального і адміністративного законодавства; наявність в Україні широкої сировинної наркотичної бази рослинного походження. Вказане стало підставою для визначення 4 напрямків розробки контрольних-дозвільних заходів у протидії нелегальному обігу каннабіноїдів і каннабіноїдної наркоманії (F12): 1) організаційно-правовий; 2) медико-фармацевтичний; 3) соціально-економічний; 4) морально-етичний, ІРР, культурно-виховний. Розроблено дворівневу систему контрольних-дозвільних заходів, що представлена на рис. 3.

Рис. 3. Дворівнева система контрольних-дозвільних заходів у протидії поширенню каннабіноїдної наркоманії (F12) та нелегального обігу каннабіноїдів

Удосконалено методи оцінки доступності та ефективності ліків за фармакоекономічним і судово-фармацевтичним критеріями. Вперше

обґрунтовано включення гепатопротекторів за комплексом показників (ефективність, доступність, режим контролю) до схем фармакотерапії наркохворих із залежністю від каннабіноїдів (F12). Визначено інформаційну та фізичну складові доступності ЛЗ гепатопротекторної дії за судово-фармацевтичним показником «режим контролю». Доведено, що за клініко-фармакологічною групою гепатопротекторні ліки мають код АТС – А05ВА; за класифікаційно-правовою ознакою – віднесені до загальної групи; за номенклатурно-правовою ознакою – л'есфаль, есенціале Н і глутаргін віднесені до рецептурної групи, а антраль, карсил і гепабене – до безрецептурної групи.

Розраховано економічні складові доступності ліків гепатопротекторної дії за фармакоекономічними показниками коефіцієнтів нестабільності ціни та доступності, а також АВС-аналізу. Обґрунтовано за досліджуваний період найменше коливання ціни у ЛЗ л'есфаль та антраль (коефіцієнти нестабільності 13,78 та 16,89 відповідно) і найбільше значення коефіцієнтів доступності (на рівні 97,8 та 98,1 відповідно) для наркохворих пацієнтів з каннабіною (гашишною) залежністю (F12). За результатами АВС-аналізу до групи А увійшло 4 ЛЗ за МНН (глутаргін, есенціале Н, гепабене, л'есфаль), а до групи В увійшло 2 ЛЗ за МНН (антраль, карсил). До групи С не увійшло жодного ЛЗ за МНН, оскільки вони мають високий (група А) та середній (група В) рівень питомої ваги. Згідно отриманих даних АВС-аналізу встановлено, що до складу групи А увійшли найбільш витратні ЛЗ за МНН (77,8%) від загальної кількості досліджуваних ЛЗ (глутаргін, есенціале Н, гепабене, л'есфаль). Дослідження ефективності ЛЗ гепатопротекторної дії відбувалося за допомогою анкетування спеціалістів медицини (60 респондентів) з використанням статистичного аналізу даних анкет. Так, за результатами даних респондентів щодо ефективності ЛЗ-гепатопротекторів (ін'єкційні та таблетовані лікарські форми) побудовано матрицю рангів (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця рангів для ЛЗ-гепатопротекторів ін'єкційної і таблетованої лікарської форми

Кількість респондентів та статистичні показники їх оцінок	Ін'єкційні лікарські форми			Таблетовані лікарські форми		
	Л'есфаль (X1)	Есенціале Н (X2)	Глутаргін (X3)	Антраль (X1)	Карсил (X2)	Гепабене (X3)
$m = 60$						
$\sum_{i=1}^n a_{ij}$	6	6	6	6	6	6
$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m a_{ij}$	176	119	65	172	122	66
\bar{Z}_{ij}	2,93	1,98	1,08	2,86	2,03	1,10
Ранг Z_j	3	2	1	3	2	1

На підставі отриманих результатів побудовано гістограму розподілу за рангами (середньозваженими) висновків респондентів щодо ефективності ЛЗ-гепатопротекторів ін'єкційної і таблетованої лікарських форм, що представлено на рис. 4.

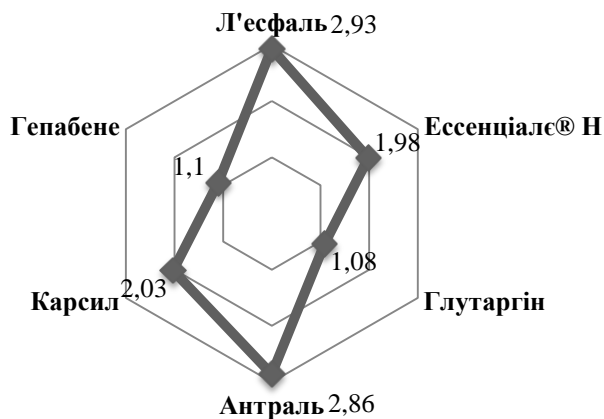

Рис. 4. Гістограма розподілу ефективності ЛЗ-гепатопротекторів за рангами висновків респондентів

Таким чином, на підставі вивчення ефективності ЛЗ гепатопротекторної дії встановлено, що найвищі ранги мають ЛЗ л'есфаль (2,93) та антраль (2,86), що свідчить про їх найбільшу ефективність з досліджуваних ЛЗ гепатопротекторної дії.

За даними фармакоекономічних досліджень найбільш доступними ЛЗ гепатопротекторної дії є л'есфаль ($K_{\text{нц}} = 13,78$; $K_{\text{д}} = 97,8$) та антраль ($K_{\text{нц}} = 16,89$; $K_{\text{д}} = 98,1$). Результати дослідження показали, що саме ін'єкційну форму ЛЗ л'есфаль та таблетовану форму ЛЗ антраль можна рекомендувати для включення у схеми фармакотерапії каннабіноїдної (гашишної) залежності на принципах доказової фармації, оскільки вони є найбільш доступними (економічна складова доступності – за фармакоекономічними показниками; інформаційна та фізична складові доступності – за судово-фармацевтичним показником «режим контролю») та найбільш ефективними (за результатами оцінки їх ефективності серед респондентів). Синхронне використання ЛЗ л'есфаль та антраль у схемах фармакотерапії каннабіноїдної (гашишної) залежності (F12) було апробовано на базі КЗОЗ «Харківський обласний наркологічний диспансер» під керівництвом д.м.н., проф. І.К. Сосіна і включено у спосіб інтегрованого лікування гашишної залежності, що підтверджено патентом України (2014).

ВИСНОВКИ

1. У дисертації вперше представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення актуальної наукової задачі, що полягає у розробці організаційних заходів для забезпечення ліками наркохворих на каннабіноїдну залежність (F12) шляхом судово-фармацевтичного обґрунтування заходів протидії нелегального обігу наркотичних засобів рослинного походження на прикладі каннабіноїдів та

опрацювання практичних рекомендацій для визначення статусу залежності від каннабіноїдів на засадах фармацевтичного права.

2. Систематизовано дані наукової літератури про сучасний стан поширення залежності від психоактивних речовин рослинного походження – каннабіноїдів, на підставі чого вивчено історію застосування каннабіноїдів, досліджено проблему каннабіноїдної наркоманії у світі та в Україні, з'ясовано особливості фармакотерапії наркохворих із залежністю від каннабіноїдів (F 12). Аналіз проблеми каннабіноїдної залежності у світі (Іран, Голландія, США, Німеччина, Афганістан, Марокко, Великобританія, Нова Зеландія, Білорусія, Росія) та в Україні показав, що її поширеність серед різних верств населення продовжує неухильно зростати, не зважаючи на застосування в різних країнах власних організаційних заходів протидії цьому явищу.

3. Удосконалено методику проведення судово-фармацевтичного аналізу нелегального обігу каннабіноїдів за допомогою використання 6 індикаторів: дані щодо нелегального обігу ПАР рослинного походження; кількісні показники вчинених правопорушень; контингент наркохворих правопорушників; наслідки вчинення правопорушень; оцінка попиту на ПАР, а також класифікаційно-правової, клініко-фармакологічної, номенклатурно-правової групи ПАР та їх комбінацій; забезпечення ліками наркохворих в умовах примусової медико-фармацевтичної допомоги. Наведено місце каннабіноїдної злочинності у структурі загальної злочинності, пов'язаної із нелегальним обігом психоактивних речовин різних класифікаційно-правових груп (58,75%) та у структурі наркозлочинності, пов'язаної з нелегальним обігом наркотичних засобів рослинного походження (62,66%). За результатами судово-фармацевтичного аналізу та узагальнення судово-фармацевтичної практики в Харківському регіоні з'ясовано, що в середньому на місяць реєструється від 22,58% до 23,33% вилучення із нелегального обігу наркотичного засобу каннабісу, до якого втягнуто 86,00% чоловіків від 21 до 36 років. Встановлено причинно-наслідкові зв'язки між збільшенням нелегального обігу каннабіноїдів, поширенням каннабіноїдної наркоманії та зростанням рівня злочинності, наркозлочинності і наркотизації у суспільстві.

4. Удосконалено в Україні організаційно-правову процедуру знищення психоактивних речовин рослинного походження для наркотичних засобів – каннабіноїдів на підставі нормативно-правового аналізу та узагальнення даних судово-фармацевтичної практики. Визначено етапи проведення знищення конопель.

5. Встановлено, що за результатами судово-фармацевтичного аналізу питома вага правопорушень, пов'язаних із нелегальним обігом каннабіноїдів, складає від 25,50% до 25,70%. За віковою ознакою на регіональному рівні абсолютну більшість наркохворих правопорушників (38,50%) становить молодь 18-20 років, тоді, як в районах області превалюють правопорушники вікової групи 25-30 років (29,80%).

6. Удосконалено підходи до судово-фармацевтичного вивчення попиту на самостійне та комбіноване зловживання каннабіноїдів із психоактивними речовинами різних класифікаційно-правових груп нелегальними споживачами

шляхом анкетування спеціалістів правоохоронних органів. Доведено зловживання такими комбінаціями: каннабіноїди + тютюн (35,71%); каннабіноїди + алкоголь (26,67%); каннабіноїди + трамадол (40,00%); каннабіноїди + первітин (50,00%); каннабіноїди + опій (1,43%). Визначено режим контролю для оцінки класифікаційно-правової, клініко-фармакологічної, номенклатурно-правової групи психоактивних речовин, якими зловживають нелегальні споживачі.

7. Вперше доведено про необхідність забезпечення ліками наркохворих з каннабіноїдною залежністю та встановлено, що тільки 25,53% наркохворих правопорушників забезпечено ліками в системі примусової медико-фармацевтичної допомоги при направленні правоохоронними органами до закладів охорони здоров'я, що свідчить про порушення їх прав.

8. Вперше опрацьовано алгоритм для визначення статусу каннабіноїдної залежності, який складається з 4 етапів (встановлення рівнів мотивації, залежності, відмови та небезпеки зловживання каннабіноїдів). З'ясовано три рівня мотивації до зловживання каннабіноїдів. Удосконалено тест К. Фагерстрема для використання на другому етапі алгоритму, що дало змогу встановити три рівня каннабіноїдної залежності (F12) у пацієнтів. Запропоновано окремий тест для встановлення трьох рівнів відмови пацієнтів від зловживання каннабіноїдів (третій етап). На підставі розрахунку індексу зловживання каннабіноїдів (четвертий етап алгоритму) приведено три рівня небезпеки для здоров'я пацієнта з каннабіноїдною залежністю та супутніми хворобами.

9. Вперше науково обґрунтовано розроблення організаційних заходів для забезпечення ліками наркохворих із каннабіноїдною залежністю (F 12), що передбачають комплексний підхід із включенням контрольних-дозвільних та медико-фармацевтичних заходів з позиції судової фармації на засадах фармацевтичного права. Визначено 4 напрямки контрольних-дозвільних заходів у протидії нелегальному обігу каннабіноїдів і каннабіноїдної залежності: організаційно-правовий; медико-фармацевтичний; соціально-економічний; морально-етичний, інформаційно-роз'яснювальний, культурно-виховний. Розроблено дворівневу систему контрольних-дозвільних заходів, що включає державні (I рівень) та регіональні (II рівень).

10. Удосконалено методи оцінки доступності та ефективності ліків за фармакоеконімічним та судово-фармацевтичним показниками. Визначено інформаційну та фізичну складові доступності гепатопротекторів нового покоління за судово-фармацевтичним показником «режим контролю». Розраховано економічні складові доступності гепатопротекторів за фармакоеконімічними показниками коефіцієнтів нестабільності ціни та доступності, а також АВС-аналізу. Обґрунтовано найменше коливання ціни у лікарських засобів л'есфаль і антраль (коефіцієнти нестабільності 13,78 та 16,89 відповідно), а також найбільше значення коефіцієнтів доступності (на рівні 97,8 та 98,1 відповідно) для наркохворих з каннабіноїдною (гашишною) залежністю. На підставі отриманих даних АВС-аналізу встановлено, що л'есфаль увійшов до групи А (найбільш витратні ЛЗ, на які припадало 80% витрат), а антраль – до групи В (середньо витратні ЛЗ, які потребували 15% витрат). Доведено найвищі

ранги у л'есфаль (2,93) та антралю (2,86), що свідчить про їх найбільшу ефективність з досліджуваних ліків гепатопротекторної дії.

11. Соціальна спрямованість та значущість теоретичних і практичних викладок дисертаційного дослідження підтверджена патентом України, свідоцтвами Державної служби інтелектуальної власності України, запропонованими заходами протидії, методичними розробками, схемами, положеннями, алгоритмом визначення статусу залежності від каннабіноїдів (F12) та їх впровадженням у практичну діяльність закладів охорони здоров'я, громадських, духовних організацій і навчальний процес низки фармацевтичних і медичних освітніх закладів України та інших держав.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Шаповалова В. А. Организационно-правовые и нравственные аспекты изучения проблемы распространения наркомании (на примере каннабиса) в современном обществе в свете духовного наследия православной церкви / В. А. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. Н. Негрецький // Український вісник психоневрології. – 2010. – Т. 18, вип. 2. – С. 97–101 (**особистий внесок здобувача** – встановлено причинність зв'язку між рівнем медико-фармацевтичної допомоги, духовністю та криміногенною обстановкою у державі, написано текст статті).

2. Шаповалова В. О. Судова фармація: організаційно-правова процедура знищення контрольованих рослин в Україні / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Український журнал клінічної та лабораторної медицини. – 2010. – Т. 5, № 3. – С. 9–12 (**особистий внесок здобувача** – у межах складових фармацевтичного права визначено порядок знищення контрольованих рослин, підготовлено статтю до публікації).

3. Шаповалов В. В. (мол.). Судово-фармацевтичне вивчення поширеності каннабіноїдної наркоманії у Харківській області / В. В. Шаповалов (мол.), С. М. Негрецький // Фармацевтичний журнал. – 2010. – №6. – С. 9–11 (**особистий внесок здобувача** – проаналізовано розповсюдженість каннабіноїдної залежності, підготовлено текст статті).

4. Шаповалова В. О. Судова фармація: способи реабілітації наркопацієнтів, що вживають каннабіноїди, за допомогою апітерапії / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Український вісник психоневрології. – 2011. – Т. 19, вип. 2. – С. 102–104 (**особистий внесок здобувача** – приведено використання апітоксинів у лікуванні адиктивної залежності, оброблено матеріал для підготовки тексту статті).

5. Шаповалова В. О. Судово-фармацевтичний моніторинг нелегального обігу каннабісу / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Український вісник психоневрології. – 2011. – Т. 19, вип. 2 (дод.). – С. 148–151 (**особистий внесок здобувача** – приведено характеристику каннабісної злочинності, підготовлено текст статті).

6. Шаповалова В. А. Судебная фармация: противодействие незаконному обороту особо опасного наркотического средства каннабиса / В. А. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. Н. Негрецький // Український вісник психоневрології. – 2012. –

Т. 20, вип. 2 (додаток). – С. 99–101 (*особистий внесок здобувача* – узагальнено приклади із судово-фармацевтичної практики, написано текст статті).

7. Шаповалова В. О. Судово-фармацевтичне вивчення проблеми, що пов'язана із профілактикою наркоманії та медико-фармацевтичною і церковною реабілітацією наркозалежних осіб / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Український вісник психоневрології. – 2012. – Т. 20, вип. 4. – С. 74–78 (*особистий внесок здобувача* – обґрунтовано основні принципи духовної реабілітації наркозалежних, оброблено матеріал для тексту статті).

8. Шаповалов В. В. (мол.). Судово-фармацевтична практика: дослідження причинних зв'язків девіантної поведінки у наркопацієнтів / В. В. Шаповалов (мол.), С. М. Негрецький // Український журнал клінічної та лабораторної медицини. – 2012. – Т. 7, № 2. – С. 77–79 (*особистий внесок здобувача* – приведено особливості кримінальної відповідальності за нелегальний обіг наркотичного засобу каннабісу, взято участь у написанні тексту статті).

9. Шаповалов В. В. Судова фармація: аналіз нелегального обігу каннабіноїдів на рівні міських рад / В. В. Шаповалов, В. О. Шаповалова, С. М. Негрецький // Український вісник психоневрології. – 2013. – Т. 21, вип. 2 (75), додаток. – С. 42–46 (*особистий внесок здобувача* – з'ясовано частоту скоєння правопорушень на рівні міських рад, надано їх кваліфікацію за статтями ККУ, підготовлено текст статті до друку).

10. Інтегрований підхід до терапії гашишної залежності з застосуванням сучасних апаратних та медикаментозних технологій / І. К. Сосін, Ю. Ф. Чуєв, А. Є. Горбань, О. Ю. Гончарова, О. С. Волков, В. О. Шаповалова, П. Т. Петрюк, О. П. Закревський, В. В. Шаповалов, В. В. Шаповалов (мол.), О. В. Кіосєв, В. О. Скобелев, О. А. Осипов, С. М. Негрецький, М. Ю. Сухая // Український вісник психоневрології. – 2014. – Т. 22, вип. 2 (79), додаток. – С. 123–128 (*особистий внесок здобувача* – підготовлено огляд літератури по лікуванню гашишної залежності для розробки інтегрованого підходу до фармакотерапії, взято участь у написанні тексту статті).

11. Forensic and pharmaceutical status of the determination of depending from cannabinoids (F12) / Shapovalov V. V. (Jr.), Shapovalova V. A., Shapovalov V. V., Negretsky S. N. // European Applied Sciences. – 2013. – ISSN 2195-2183. – Vol. 2, № 9. – P. 146–149 (*особистий внесок здобувача* – приведено 5 кроків розробленого алгоритму судово-фармацевтичного моніторингу, взято участь у підготовці тексту статті).

12. Судебно-фармацевтическое изучение наркопреступности, связанной с незаконным оборотом препаратов каннабисной группы / В. В. Шаповалов, В. В. Шаповалов (мл.), С. Н. Негрецкий, В. А. Шаповалова // Вестник Таджикского национального университета. – 2013. – №3(3). – С. 71–77 (*особистий внесок здобувача* – доведено, що каннабіноїди користуються значним попитом у незаконному обігу наркотичних засобів, взято участь у написанні тексту статті).

13. Медицинское и фармацевтическое право: сравнительный анализ клинико-фармакологических групп лекарственных средств, используемых в психиатрии и наркологии, в рамках формулярной системы России и Украины / В. В. Шаповалов (мл.), В. В. Шаповалов, О. А. Рыщенко, В. А. Шаповалова, С. Н. Негрецкий // Научные ведомости Белгородского государственного

университета (Медицина Фармація). – 2014. – №4 (175), вып. 25. – С. 213–220 (*особистий внесок здобувача* – вивчено клініко-фармакологічні групи ЛЗ, що увійшли до регіонального формуляру Харківської області, взято участь у написанні тексту статті).

14. Судебно-фармацевтические аспекты проблемы каннабиноидной зависимости от психоактивных веществ растительного происхождения в России и Украине / В. В. Шаповалов (мл.), В. В. Шаповалов, В. А. Радионова, В. А. Омельченко, В. А. Шаповалова, С. Н. Негрецкий // Научные ведомости Белгородского государственного университета (Медицина Фармація). – 2014. – №4(175), вып.25.–С.221–226 (*особистий внесок здобувача* – визначено статус каннабіноїдів в Україні і в Росії, взято участь у написанні тексту статті).

15. Pharmaceutical law and forensic pharmacy: algorithm for definition of the status of cannabinoids narcomany (F12) [Electronic resource] / Shapovalov V. V. (Jr.), Shapovalova V. A., Shapovalov V. V., Omelchenko V. O., Negretsky S. M. // E-Journal: Research Bulletin SWorld «Modern scientific research and their practical application». – 2013. – Vol. J21306-019. – P. 108–111. – Access: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/e-journal/2227-6920/j213/20935-j21306> (*особистий внесок здобувача* – приведено рівні визначення статусу каннабіноїдної залежності, взято участь в обробці матеріалу для написання статті).

16. Пат. 93334 Україна, МПК (2014.01) А 61 К 31/00. Спосіб інтегрованої терапії гашишної залежності / [Сосін І. К., Горбань А. Є., Гончарова О. Ю., Волков О. С., Чуєв Ю. Ф., Шаповалова В. О., Петрюк П. Т., Закревський О. П., Шаповалов В. В., Шаповалов В. В. (мол.), Кіосєв О. В., Скобелев В. О., Осипов О. А., Негрецький С. М., Сухая М. Ю.] ; заявник і патентовласник Харк. мед. акад. післядип. освіти. – №u201404521 ; заявл. 28.04.14; опубл. 25.09.14, Бюл. №18. – 8 с. (*особистий внесок здобувача* – уперше запропоновано включення гепатопротекторів до схем фармакотерапії, взято участь у написанні тексту патенту).

17. Спосіб інтегрованої терапії гашишної залежності: інформаційний лист про нововведення / І.К. Сосін, А.Є.Горбань, О.Ю.Гончарова, О.С.Волков, Ю.Ф.Чуєв, В.О.Шаповалова, П.Т.Петрюк, О.П.Закревський, В.В.Шаповалов, В.В.Шаповалов (мол.), О.В.Кіосєв, В.О.Скобелев, О.А.Осипов, С.М.Негрецький, М.Ю. Сухая.–Уст.-розробн.: ХМАПО МОЗ України, Укрмедпатентінформ МОЗ України. – К.: Укрмедпатентінформ МОЗ України, 2015. – №81. – 2015, вип. 4. – 4 с. (особистий внесок здобувача – обґрунтовано використання гепатопротекторів нового покоління у схемах фармакотерапії гашишної залежності, взято участь у написанні тексту інформаційного листа).

18. Судова і доказова фармація: визначення статусу каннабіноїдної залежності (F 12): метод. реком. / В. В. Шаповалов (мол.), С. М. Негрецький, В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов. – Х., 2011. – 24 с. (**Авторське право 41139**, Україна. – № 41413; заявл. 28.09.11; опубл. 28.11.11) (*особистий внесок здобувача* – уперше розроблено 4 етапи визначення залежності від каннабіноїдів, взято участь у написанні тексту методичних рекомендацій).

19. Шаповалова В. О. Судово-фармацевтичний моніторинг незаконного обігу каннабіноїдів: метод. реком. з грифом ДСК / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький. – Х.: Фактор, 2013. – 24 с. (*особистий внесок*

здобувача – узагальнено приклади із судово-фармацевтичної практики та їх роз'яснення, оброблено експериментальний матеріал для тексту рекомендацій).

20. Практикум до аудиторної та самостійної роботи з фармацевтичного законодавства в системі додипломної та післядипломної підготовки (серія: фармацевтичне право) / За ред. В. О. Шаповалової, В. В. Шаповалова, С. М. Негрецького. – [7-е вид. зі змін. та доповн.]. – Х., 2010. – 28 с.

21. Шаповалова В. О. Судова фармація: розробка організаційно-правових та духовних заходів реабілітації наркохворих з залежністю від канабіноїдів / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Довженківські читання. Реалістичні цілі лікування та якість життя хворих наркологічного профілю : матеріали XI Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 12–13 квіт. 2010 р. – Х., 2010. – С. 123–124.

22. Негрецький С. М. Судово-фармацевтичне вивчення зловживання каннабіноїдами / С. М. Негрецький, В. О. Шаповалова // Актуальні питання створення нових лікарських засобів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студ. та мол. вчених, 21–22 квіт. 2010 р. – Х., 2010. – С. 438.

23. Шаповалова В. О. Фармацевтичне право: примусова медико-фармацевтична допомога у єдності щодо підвищення рівня духовності злочинця і громадянина / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Післядипломна підготовка спеціалістів фармації за організаційно-економічним напрямком : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 2–3 черв. 2010 р. – Х., 2010. – С. 89–90.

24. Шаповалова В. О. Розвиток духовності, як один із елементів реабілітаційних заходів при лікуванні адиктивної залежності / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Фармація України. Погляд у майбутнє : матеріали VII Нац. з'їзд фармацевтів України, 15–17 верес. 2010 р. – Х., 2010. – Т. 2. – С. 480.

25. Негрецький С. М. Протидія наркоманії і злочинності – в об'єднанні зусиль суспільства на засадах духовності / С. М. Негрецький // Судова фармація, доказова фармація та фармацевтичне законодавство, як складові фармацевтичного права у програмі реалізації державної політики в сфері боротьби із злочинністю та порушеннями правил обігу психоактивних речовин на 2011–2017 рр. : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 лист. 2010 р. – Х., 2010. – С. 36.

26. Шаповалов В. В. (мол.). Судова фармація як складова частина державної політики у медико-фармацевтичній допомозі злочинцям, хворим на наркоманію / В. В. Шаповалов (мол.), С. М. Негрецький // Довженківські читання: адитивний статус в нормі та патології (діагностичні, терапевтичні та прогностичні аспекти): матеріали XII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 12 квіт. 2011р.–Х.: Пляда, 2011. – С.231–232.

27. Негрецький С. М. Судова фармація: вивчення поширеності залежності від каннабіноїдів (F 12) на території України / С. М. Негрецький, В. О. Шаповалова // Актуальні питання створення нових лікарських засобів : Всеукр. наук.-практ. конф. студ. та мол. вчених, 21–22 квіт. 2011 р. : тези доп. – Х., 2011. – С. 524.

28. Шаповалов В. В. Судово-фармацевтичне вивчення можливостей апітерапії в лікуванні та реабілітації наркохворих із залежністю від каннабіноїдів (F 12) / В. В. Шаповалов, В. О. Шаповалова, С. М. Негрецький //

Апітерапія: сьогодення та майбутнє фармації : матеріали IV з'їзду апітерапевтів України, 12–13 трав. 2011р. – Х., 2011. – С. 356–358.

29. Шаповалова В. О. Судово-фармацевтична оцінка рівня каннабіноїдної залежності / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів : матеріали укр.-німецьк. наук.-практ. конф., 26–27 трав. 2011 р. – Донецьк, 2011.–С.163–164.

30. Негрецький С. М. Про важливість судово-фармацевтичних досліджень в системі державних заходів реабілітації хворих на наркоманію, з урахуванням досвіду церковних приходів / С. М. Негрецький // Досудове слідство, фармацевтичне і медичне право, як складові державної політики України у протидії наркозлочинності та поширенню наркоманії: від поліцейської хімії і судової фармації до фармацевтичного і медичного законодавства, соціальної, доказової медицини і фармації : VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 лист. 2011 р. : тези доп. – Х., 2011. – С. 74.

31. Шаповалова В. О. Судова фармація: розробка організаційних заходів з протидії незаконного обігу каннабіноїдів / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Довженківські читання: реабілітація та ресоціалізація осіб зі станами залежності різного походження: матеріали XIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 10-11 квіт. 2012 р. – Х.: Вид-во «Плеяда», 2012. – С. 238-246.

32. Судова фармація: розвиток підліткової адиктивної залежності як наслідок недостатнього морально-етичного виховання / [Шаповалов В. В., Шаповалова В. О., Курижева О. О., Негрецький С. М.] // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования: материалы II Междунар. наук.-практ. конф. к 20-летию Харьковского Архиерейского Собора УПЦ, 26–27 апр. 2012 г. – Х.: Изд-во ХНУ им. В.Н. Каразина, 2012. – С. 364–365.

33. Негрецький С. М. Небезпека поширення каннабіноїдної наркоманії для українського суспільства / С. М. Негрецький // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования: материалы II Междунар. наук.-практ. конф. к 20-летию Харьковского Архиерейского Собора УПЦ, 26–27 апр. 2012 г. – Х.: Изд-во ХНУ им. В.Н. Каразина, 2012. – С. 302–304.

34. Шаповалова В. О. Судово-фармацевтичні проблеми обігу каннабісу: перспективи державного контролю, медико-наркологічні наслідки / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Довженківські читання: проблема привабливості наркологічної допомоги. Від служби до послуги : матеріали XIV Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 9–10 квіт. 2013 р. – Х.: Плеяда, 2013. – С. 313–316.

35. Ад'ювантні ефекти мембранного плазмаферезу, гепатопротекторів нового покоління та біоадаптивного регулювання систем в наркології / Сосін І.К., Горбань А.Є., Гончарова О.Ю., Волков О.С., Чуєв Ю.Ф., Шаповалова В.О., Закревський О.П., Шаповалов В.В., Шаповалов В.В. (мол.), Кіосєв О.В., Скобелєв В.О., Осипов О.А., Негрецький С.М., Сухая М.Ю. // Довженківські читання: Проблема прихильності хворих наркологічного профілю до терапії. Потреба в лікуванні і лікування за потребою : матеріали XV Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 8-9 квіт. 2014 р. – Х.: Плеяда, 2014. – С. 228–231.

36. Пошук інноваційних інтеграцій методів нанотехнології, фармакологічної гепатопротекції та аутотренінгу (на моделі biofeedback) в наркології / Сосін І. К., Чуєв Ю. Ф., Горбань А. Є., Гончарова О. Ю., Волков О. С., Шаповалова В. О., Петрюк П. Т., Закревський О. П., Шаповалов В. В., Шаповалов В. В., Кіосєв О. В., Скобєлев В. О., Нєгрецький С. М., Суха М. Ю. // Застосування лазерів у медицині та біології: матеріали ХХХХІІ Міжнар. наук.-практ. конф., 11-13 груд. 2014 р. – Яремче, 2014. – С. 62–65.

37. Шаповалова В. А. Судебно-фармацевтическое изучение последствий злоупотребления преступниками-пациентами каннабиноидов (марихуана) / В. А. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. Н. Негрецкий // Человек и лекарство : XVIII Рос. нац. конгр., 11–15 апр. 2011 г. : тезисы докл. – М., 2011. – С. 653.

38. Судебно-фармацевтическое опережение: выделение новых видов психоактивных веществ / [Шаповалов В. В., Шаповалова В. А., Курыжева О. А., Негрецкий С. Н.] // Человек и лекарство : XIX Рос. нац. конгр., 23–27 апр. 2012 г. : тезисы докл. – М.: Щербинская типография, 2012. – С. 597.

39. Конвенции Организации объединённых наций как основа судебно-фармацевтических исследований наркопреступности выявленной таможенной службой и способствующих развитию медицинского и фармацевтического права / В. А. Шаповалова, В. В. Шаповалов, Ю. В. Васина, В. А. Радионова, О. А. Рыщенко, Н. Г. Малинина, А. Г. Мовсисян, А. И. Румянцев, О. В. Севрюков, Т. А. Лебедева, С. Н. Негрецкий, В. А. Омельченко, Л. Н. Ирза // Роль XVI Сессии Верховного Совета в укреплении и обеспечении экономического и социального развития Республики Таджикистан : материалы Республ. науч.-практ. конф., 19 ноябр. 2012 г. – Душанбе: ГУП «Матбаа» Таможенной службы при Правительстве Республики Таджикистан, 2012. – С. 145–153.

40. Фармацевтичне право та судова фармація: алгоритм для дефініції статусу каннабіноїдної наркоманії (F12) / [Шаповалов В. В. (мол.), Шаповалова В. О., Шаповалов В. В., Омельченко В. О., Негрецький С. М.] // Наукові дослідження та їх практичне застосування. Сучасний стан та шляхи розвитку 2013 : зб. наук. праць SWorld міжнар. наук.-практ. конф., 1–12 жовт. 2013 р. – Иваново: Маркова А.Д., 2013. – ISSN 2224-0187. – Вип. 3, т. 48. – ЦИТ: 313-0489. – С. 16–19.

41. Шаповалова В. О. Особливості обігу лікарських засобів різних номенклатурно-правових груп в Російській Федерації / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, С. М. Негрецький // Фармацевтичне право в безпечному самолікуванні. Лікарські засоби, які відпускаються без рецепта лікаря. – Х.: Скорпіон, 2010. – Гл. 4. – С. 17–20 (*особистий внесок здобувача* – порівняно номенклатурно-правові та класифікаційно-правові групи ЛЗ в РФ, підготовлено текст глави).

42. Регіональний формуляр лікарських засобів Харківської області на засадах медичного і фармацевтичного права (серія: медичне і фармацевтичне право) / І. М. Шурма, О. В. Галацан, В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов (мол.), В. В. Шаповалов, О. О. Рищенко, С. М. Негрецький, Н. Г. Малініна, Ю. В. Васіна, Л. М. Ірза, Г. М. Сіроштан, М. О. Хмєлевський, Е. В. Супрун. – Вип. 4-й. – Х.: Фактор, 2012. – 410 с. (**Авторське право 46228**, Україна. – № 46483; заявл. 03.09.12; опубл. 02.11.12) (*особистий внесок здобувача* – проаналізовано режим

контролю ЛЗ для лікування залежності від каннабіноїдів, взято участь у написанні тексту формуляру).

АНОТАЦІЯ

Негрецький С. М. Судово-фармацевтичне обґрунтування організаційних заходів для забезпечення ліками наркохворих з залежністю від каннабіноїдів (F12). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата фармацевтичних наук за спеціальністю 15.00.01 – технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація. – Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика МОЗ України, Київ, 2015.

Дисертаційна робота присвячена науковому обґрунтуванню та розробці організаційних принципів для забезпечення ліками наркохворих на каннабіноїдну залежність (F12) шляхом проведення судово-фармацевтичного аналізу нелегального обігу каннабіноїдів та визначення статусу каннабіноїдної залежності з урахуванням даних фармакоекономічного аналізу на засадах фармацевтичного права.

Удосконалено методику проведення судово-фармацевтичного аналізу нелегального обігу каннабіноїдів за допомогою використання 6 індикаторів. Наведено місце каннабісної злочинності у структурі загальної злочинності, пов'язаної із нелегальним обігом психоактивних речовин різних класифікаційно-правових груп (58,75%) та у структурі наркозлочинності, пов'язаної з нелегальним обігом наркотичних засобів рослинного походження (62,66%). Встановлено причинно-наслідкові закономірності між збільшенням нелегального обігу каннабіноїдів, поширенням каннабіноїдної наркоманії та зростанням рівня злочинності, наркозлочинності і наркотизації у суспільстві.

Вперше науково обґрунтовано розроблення організаційних принципів для забезпечення ліками наркохворих із каннабіноїдною залежністю (F12), що передбачають комплексний підхід із включенням контрольних-дозвільних та медико-фармацевтичних заходів з позиції судової фармації на засадах фармацевтичного права. Визначено 4 напрямки контрольних-дозвільних заходів у протидії нелегальному обігу каннабіноїдів і каннабіноїдної залежності (F 12): організаційно-правовий; медико-фармацевтичний; соціально-економічний; морально-етичний, інформаційно-роз'яснювальний, культурно-виховний. Розроблено дворівневу систему контрольних-дозвільних заходів, що включає державні (I рівень) та регіональні (II рівень).

Удосконалено методи оцінки доступності та ефективності ліків за фармакоекономічними та судово-фармацевтичними показниками. Визначено інформаційну та фізичну складові доступності гепатопротекторів нового покоління за судово-фармацевтичним показником «режим контролю». Розраховано економічні складові доступності гепатопротекторів за фармакоекономічними показниками коефіцієнтів нестабільності ціни та доступності, а також АВС-аналізу.

Соціальна спрямованість та значущість теоретичних і практичних викладок дисертаційного дослідження підтверджена патентом України, свідоцтвами Державної служби інтелектуальної власності України, запропонованими заходами протидії, методичними розробками, схемами, положеннями, алгоритмом

визначення статусу залежності від каннабіноїдів (F12) та їх впровадженням у практичну діяльність закладів охорони здоров'я, громадських, духовних організацій і навчальний процес низки фармацевтичних і медичних освітніх закладів України та інших держав.

Ключові слова: судова фармація, психоактивні речовини, каннабіноїдна залежність, лікарські засоби, забезпечення наркохворих, фармацевтичне право.

АННОТАЦІЯ

Негрецкий С. Н. Судебно-фармацевтическое обоснование организационных мер для обеспечения лекарствами наркобольных с зависимостью от каннабиноидов (F 12). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата фармацевтических наук по специальности 15.00.01 – технология лекарств, организация фармацевтического дела и судебная фармация. – Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л. Шупика МЗ Украины, Киев, 2015.

Диссертационная работа посвящена научному обоснованию и разработке организационных принципов для обеспечения лекарствами наркобольных с каннабиноидной зависимостью (F12) путем проведения судебно-фармацевтического анализа нелегального оборота каннабиноидов и определения статуса каннабиноидной зависимости с учетом данных фармакоэкономического анализа на основе фармацевтического права.

Систематизированы данные научной литературы о современном состоянии распространения зависимости от психоактивных веществ растительного происхождения – каннабиноидов, на основании чего изучена проблема каннабиноидной наркомании в мире и в Украине, выяснены особенности фармакотерапии наркобольных с зависимостью от каннабиноидов (F12). Анализ проблемы каннабиноидной зависимости в мире (Иран, Голландия, США, Германия, Афганистан, Марокко, Великобритания, Новая Зеландия, Белоруссия, Россия) и в Украине показал, что ее распространенность среди различных слоев населения продолжает неуклонно расти, несмотря на применение мер противодействия этому явлению.

Усовершенствована методика проведения судебно-фармацевтического анализа нелегального оборота каннабиноидов с помощью 6 индикаторов. Определено место каннабисной преступности в структуре общей преступности, связанной с нелегальным оборотом психоактивных веществ разных классификационно-правовых групп (58,75%) и в структуре наркопреступности, связанной с нелегальным оборотом наркотических средств растительного происхождения (62,66%). Установлены причинно-следственные закономерности между увеличением нелегального оборота каннабиноидов, распространением каннабиноидной наркомании и ростом уровня преступности, наркопреступности и наркотизации общества.

Усовершенствованы подходы к судебно-фармацевтическому обоснованию спроса на самостоятельное и комбинированное злоупотребление каннабиноидами с психоактивными веществами других классификационно-правовых групп

нелегальными потребителями. Установлено злоупотребление такими комбинациями: каннабиноиды + табак (35,71%); каннабиноиды + алкоголь (26,67%); каннабиноиды + трамадол (40,00%); каннабиноиды + первитин (50,00%); каннабиноиды + опий (1,43%).

Впервые доведено о необходимости обеспечения лекарствами наркобольных с каннабисной зависимостью. Установлено, что только 25,53% наркобольных правонарушителей обеспечены лекарствами в системе оказания принудительной медицинской помощи при направлении правоохранительными органами в учреждения здравоохранения, что свидетельствует о нарушении их прав.

На основании полученных результатов впервые разработан алгоритм определения статуса каннабиноидной зависимости, который состоит из 4 этапов: определение уровня мотивации к злоупотреблению каннабиноидами, определение уровня каннабиноидной зависимости, определение уровня отказа от злоупотребления каннабиноидами, определение уровня опасности злоупотребления каннабиноидами для здоровья пациента. Научная новизна данного алгоритма защищена свидетельством Государственной службы интеллектуальной собственности Украины о регистрации авторского права на произведение №41139 от 28.11.2011 г.

Впервые научно обоснована разработка организационных принципов для обеспечения лекарствами наркобольных с каннабиноидной зависимостью (F12), предусматривающая комплексный подход с включением контрольно-разрешительных и медико-фармацевтических мер с позиции судебной фармации на основе фармацевтического права по 4 направлениям: организационно-правовое, медико-фармацевтическое; социально-экономическое; морально-этическое, информационно-разъяснительное, культурно-воспитательное. Разработана двухуровневая система контрольно-разрешительных мер, включающая государственные (I уровень) и региональные (II уровень) мероприятия.

Усовершенствованы методы оценки доступности и эффективности лекарств по фармакоэкономическим и судебно-фармацевтическим показателям. Определены информационная и физическая составляющие доступности гепатопротекторов нового поколения с помощью судебно-фармацевтического показателя «режим контроля». Рассчитаны экономические составляющие доступности гепатопротекторов с помощью фармакоэкономических показателей коэффициентов нестабильности цены и доступности, а также ABC-анализа.

Социальная направленность и значимость теоретических и практических выкладок диссертационного исследования подтверждены патентом Украины, свидетельствами Государственной службы интеллектуальной собственности Украины, предложенными мерами противодействия, методическими рекомендациями, схемами, положениями, алгоритмом определения статуса зависимости от каннабиноидов (F12), а также их внедрением в практическую деятельность учреждений здравоохранения, общественных организаций и учебный процесс ряда фармацевтических и медицинских образовательных учреждений Украины и других государств.

Ключевые слова: судебная фармация, психоактивные вещества, каннабиноидная зависимость, лекарственные средства, обеспечение наркобольных, фармацевтическое право.

ANNOTATION

Negretsky S. M. Forensic and pharmaceutical grounding of the organizational measures for provision with medicines of drug-addicted patients with the dependence on cannabinoids (F12). – The manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pharmaceutical sciences, specialty 15.00.01 – drug technology, organization of pharmacy and forensic pharmacy. – National medical academy of postgraduate education named after P. L. Shupyk of the Ministry of healthcare of Ukraine, Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to scientific substantiation and development of organizational principles for provision with medicines to the patients with cannabinoid addiction (F12) through forensic and pharmaceutical analysis of the illegal circulation of cannabinoids and determining of the status of cannabinoid dependence including pharmacoeconomic analysis data based on pharmaceutical law.

Improved the methods of the forensic and pharmaceutical analysis of the illegal circulation of cannabinoids by using of six indicators. Showed the location of cannabinoid criminality in the structure of general crime associated with illegal psychoactive substances circulation of different legal and classification groups (58.75%) and in the structure of drug crime related to illegal circulation of drugs of plant origin (62.66%). Established causal relationships between the increase in illegal circulation of cannabinoids, spread of cannabinoid dependence and rising of crime rates, drug crimes and drug use in the community.

Firstly scientifically grounded developing of the principles for provision with medicines of the drug-addicted patients with cannabinoid dependence (F12), providing an integrated approach with the inclusion of supervisory and medical-pharmaceutical measures for forensic positions on the basis of forensic pharmacy and pharmaceutical law. Identified four areas of supervisory measures to counter illegal circulation of cannabinoids and cannabinoid dependence (F12): organizational and legal; medical and pharmaceutical; social and economic, moral and ethical, public awareness, cultural and educational. Developed a two-tier system of supervisory measures, including state (level 1) and regional (level 2).

Improved methods for evaluating the accessibility and effectiveness of drugs for pharmacoeconomic and forensic & pharmaceutical indicators. Defined information and physical components of hepatoprotectors availability of a new generation of forensic and pharmaceutical term of "control mode". The economic components availability of hepatoprotectors for pharmacoeconomic performance factors of instability of the price and availability, and by the ABC-analysis.

Social orientation and the importance of theoretical and practical calculations of dissertation's research confirmed by the patent of Ukraine, certificates of service for intellectual property of Ukraine, proposed countermeasures, methodical, schemes, regulations, status determination algorithm depending on cannabinoids (F12) and their implementation in practice activities of health facilities, public and religious organizations and the learning process of a number of pharmaceutical and medical educational institutions of Ukraine and other countries.

Keywords: forensic pharmacy, psychoactive substances, cannabinoid dependence, medicines, provision for drug-addicted patients, pharmaceutical law.

Підписано до друку 07.12.2015 р. Формат 60 × 84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman Суг. Віддруковано на різнографі
Ум.друк. арк. 1,3.
Зам. № 459/15. Тираж 100 прим. Ціна договірна

ВИДАВНИЦТВО

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Видавництво ХНАДУ, 61002, Харків-МСП, вул. Петровського, 25.
Тел. /факс: (057)700-38-64; 707-37-03, e-mail: rio@khadi.kharkov.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції, серія ДК №897 від 17.04 2002 р.